

ترجمه انگلیسی این مقاله نیز با عنوان:
Recognition of Functionality of Ritual-Centric Axis as a Driver for
Culture-Based Urban Regeneration (A Case Study of the Zeynabieh and
Hosseinieh Azam to Imamzadeh Seyed Ebrahim Axis in Zanjan City)
در همین شماره مجله به چاپ رسیده است.

مقاله پژوهشی

بازشناسی کارکرد محور آیینی به عنوان پیشران بازآفرینی شهری فرهنگ مینا

(نمونه موردی: محور زینبیه و حسینیه اعظم تا امامزاده سیدابراهیم (ع) شهر زنجان)*

سیده سارا مرتضوی^۱، علیرضا عندلیب^{۲*}، رضا احمدیان^۳، مرتضی طلاچیان^۴

۱. دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشکده عمران، معماری و هنر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.
۲. دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده عمران، معماری و هنر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.
۳. استادیار گروه شهرسازی، گروه معماری و شهرسازی، دانشکده فنی، مهندسی و علوم پایه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان، ایران.
۴. استادیار گروه شهرسازی، دانشکده عمران، معماری و هنر، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۰۳

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۸/۰۱

چکیده

بیان مسئله: در راهبردهای بازآفرینی فرهنگ مینای فضاهای شهری، توجه به تأثیرات فرهنگی-اجتماعی و اقتصادی فعالیتها و رویدادها و همچنین ویژگیهای کالبدی-فضایی فضاهای میزبان، اهمیت زیادی دارد. فضاهای میزبان آیینها، گستره‌های از فضاهای مختلف را که بایستی دارای ویژگیهای خاص کالبدی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و مدیریتی باشند، شامل می‌شود. بازآفرینی فضاهای شهری به‌واسطه کارکردهای آیینی می‌تواند شرایط فضا را به چالش کشیده و شکل‌گیری نوعی فضای اجتماعی، همبستگی و بهبود حس مکان و مشارکت شهروندان را تسهیل بخشد. شهر زنجان به‌منابه کارکرد آیینی خود در مراسم‌های مذهبی و ملی به‌ویژه در ایام محرم معروفیت یافته است. از این رو انتظار می‌رود فضای تجلی مراسمات مذهبی متناسب با کارکرد آیینی بوده و فرسودگی، زوال و پژمردگی محور آیینی تأثیر چشمگیری بر کمیت و کیفیت همبستگی، احساس تعلق خاطر، هویت و... خواهد داشت.

هدف پژوهش: این پژوهش درصدد بازشناسی کارکرد محورهای آیینی به‌عنوان پیشران بازآفرینی در محور زینبیه و حسینیه اعظم تا امامزاده سیدابراهیم (ع) شهر زنجان است.

روش پژوهش: روش تحقیق براساس روش‌های جدید آینده‌پژوهی، تبیینی است. عوامل توسط ۳۰ کارشناس و متخصص برنامه‌ریزی شهری با به‌کارگیری پویش محیطی، تحلیل اثرات متقابل/ ساختاری موردارزیابی قرار گرفت و از نرم افزار تخصصی آینده‌پژوهی MICMAC برای بازشناسی کارکرد محور آیینی به‌عنوان پیشران بازآفرینی شهری استفاده شده است.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که وضعیت پراکندگی متغیرهای مؤثر نشان از ناپایداری سیستم است. از میان ۲۹ عامل بررسی شده ۱۰ عامل اصلی به‌عنوان عوامل کلیدی مؤثر بر کارکرد محور آیینی انتخاب شده‌اند که همه عوامل در هر دو روش مستقیم و غیرمستقیم تکرار شده‌اند. هماهنگی با زمینه تاریخی، حس مکان، پویایی و ماندگاری، تداوم کالبدی، نقش‌انگیزی ذهنی، معنادارندگی به محیط، انتظام‌گیرنده از مذهب و فرهنگ، پیوستگی کالبدی- اجتماعی، سازگاری و پویایی فضا به‌عنوان عوامل کلیدی مؤثر در بازآفرینی محور زینبیه و حسینیه اعظم تا امامزاده سیدابراهیم (ع) شهر زنجان مطرح هستند. هم‌افزایی کیفیت عوامل کلیدی، تأثیر چشمگیری بر افزایش کیفیت تعامل و همبستگی افراد با محیط خواهد داشت.

واژگان کلیدی: بازآفرینی شهری، پیشران، کارکرد محور آیینی، فرهنگ مینا، شهر زنجان.

*مرتضی طلاچیان در دانشکده عمران، معماری و هنر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران در حال انجام است.
** نویسنده مسئول: ۰۹۱۲۱۴۴۱۰۵۶ a.andalib@srbiau.ac.ir

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری «سیده سارا مرتضوی» با عنوان «بازشناسی کارکرد محور آیینی به‌عنوان پیشران بازآفرینی شهری» است که به‌راهنمایی دکتر «علیرضا عندلیب» و مشاوره دکتر «رضا احمدیان» و

مقدمه

تعلق به یک مکان، به یک شهر نتیجه پیچیده و گاه نامشخص یک سری عوامل است. آیین‌های شهری به‌عنوان ابزارهای نمادین نقش مهمی در ایجاد حس تعلق به یک مکان دارند. پیوندی که میان انسان و محیط ایجاد کرده و سبب ارتباطی عمیق شده که در آن فرد خود را جزئی از محیط می‌یابد. این امر باعث تعامل هرچه بیشتر محیط ساخته‌شده و استفاده‌کنندگان از آن شده و در نهایت پایداری اجتماعی و ارتقای کیفیت فضاهای شهری را به ارمغان خواهد آورد. با این برداشت اگر شهر به‌مثابه محل شکل‌گیری و ظهور آیین‌ها و نمایش‌های نمادین تلقی شود؛ اهمیت آنها به‌عنوان تجمعات بشری و بازشناسی کارکردها دوچندان خواهد بود (Mirzakhani et al., 2021, 1). بازآفرینی با تأکید بر کارکردهای آیینی فضای شهری، می‌تواند شرایط چالش‌برانگیز فضا را با تأکید بر ارتقای هویت این‌گونه فضاهای تاریخی به‌منظور ایجاد حس تعلق به فضاهای شهری و شکل‌گیری نوعی فضای اجتماعی، همبستگی، و بهبود حس مکان و مشارکت شهروندان ارتقای دهد (Uğuz, 2008). در راهبردهای بازآفرینی فرهنگ‌مبانی فضاهای شهری، توجه به تأثیرات فرهنگی-اجتماعی و اقتصادی فعالیت‌ها و رویدادها و همچنین ویژگی‌های کالبدی-فضایی فضاهای میزبان، اهمیت زیادی دارد. فضاهای میزبان آیین‌ها، گستره‌ای از فضاهای مختلف را که بایستی دارای ویژگی‌های خاص کالبدی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و مدیریتی باشند، شامل می‌شود. هم‌نشینی فرهنگ و فضاهای شهری به‌عنوان منابع درونی و باارزش در جامعه، بستری برای بازآفرینی فضاهای شهری می‌شود (لطفی و همکاران، ۱۴۰۱، ۱۷۵ و ۱۷۶). در این راستا، عوامل فرهنگی به‌عنوان نیروی محرکه‌ای برای احیای هسته‌های تاریخی شهرها و افزایش زیست‌پذیری آنها اهمیت بالایی دارد (Noring, 2019). ادبیات اخیر تأکید دارد که ایجاد محورهای آیینی با کارکردهای فرهنگی در هسته‌های تاریخی شهرها می‌تواند این مناطق را به‌عنوان برندهای آیینی معرفی کرده و به جذب گروه‌های مختلف مردم از جمله ساکنان محلی، بازدیدکنندگان داخلی و گردشگران خارجی کمک کند (Mehanna & Mehanna, 2019). در بسیاری از شهرهای ایرانی، الگوی شکلی مشابه مناظر آیینی، سبب توسعه شهر و محلات آن در اطراف آنها شده و سپس با دارا بودن مشخصه‌ها و آثار ذهنی مشترک ناشی از ماهیت آیینی، اجتماعی و معنایی‌شان نقش برجسته‌ای را در زمینه ادراک منظر توسط ساکنین در محلات و شهرها بر عهده گرفته‌اند و به بخشی از وجه متمایز شکلی و ذهنی شهر تبدیل شده‌اند (ابرقویی فرد و همکاران، ۱۳۹۷، ۶). شهر زنجان به‌عنوان نماد شهر شور و شعور حسینی، در مراسم‌های مذهبی و ملی به‌ویژه در ایام محرم معروفیت یافته است. اعتقاد بر این است که فضاهای محور آیینی شهر زنجان نه‌تنها نیازمند رویکردهای بازآفرینی کالبدی و اقتصادی هستند،

بلکه توجه به کارکردهای فرهنگی به‌عنوان پیشران در فرایند بازآفرینی شهری می‌تواند احساس همبستگی و منزلت مکانی را بیشتر از سایر کارکردها نمایش دهد. از این‌رو انتظار می‌رود فضای تجلی مراسم مذهبی متناسب با کارکرد آیینی بوده و فرسودگی، زوال و پژمردگی محور آیینی تأثیر چشمگیری بر کمیت و کیفیت همبستگی، احساس تعلق خاطر، هویت و... خواهد داشت. به باور گامبا و کاتاسین (Gamba & Cattacin, 2021)، آیین‌های شهری به‌عنوان فضاهای خاطره و تعلق عمل می‌کنند و به مشارکت‌کنندگان برای حضور در جامعه مدنی اجازه می‌دهند. از این‌رو پرسش اصلی پژوهش عبارتست از:

پیشران‌های مؤثر در فرایند بازآفرینی شهری فرهنگ‌مبنا در محور زینبیه و حسینیة اعظم تا امامزاده سیدابراهیم (ع) شهر زنجان کدامند؟

مبانی نظری

با تکیه بر ادبیات جهانی و شناخت اهمیت آیین، در این بخش سعی می‌شود نقطه تلاقی اصطلاحاتی چون آیین و بازآفرینی در شهر ارائه شود. از این‌رو آیین‌ها مجموعه‌ای از قوانین هستند که ویژگی‌های رفتاری افراد را تعیین می‌کنند (Meseci, 2007). آیین‌ها جدا از زندگی روزمره نیستند، کارکردی برای شکل‌دادن به ساختار اجتماعی و ارتباط افراد با یکدیگر هستند (Quantz & Magolda, 1997; Meseci, 2007; Campbell & Moyers, 2010). آیین‌ها، نمایش‌های نمادین الگو و مجموعه‌ای هستند که نه‌تنها وحدت و همکاری نهادی را نشان می‌دهند، بلکه تفاوت‌هایی مانند سلسله‌مراتب، موقعیت، عملکرد و قدرت را نیز مدیریت می‌کنند (Meseci, 2007). از طرف دیگر استدلال بر آن است که آیین‌ها ممکن است از طریق تأکید بر اشتراکی بودنشان، همه‌گیری را تقویت کنند. همه‌گیری که شناخت افراد را در فضاهای جمعی محقق می‌کنند (Hertz & Cattacin, 2015). شهر به‌عنوان فضای بزرگ جمعی نیز محل رخداد آیین‌هاست. آیین‌های شهری پیوندهایی بین تاریخ یک شهر یا محله و حافظه شخصی و جمعی شرکت‌کنندگان تلقی می‌شوند. احساس تعلق ناشی از آیین‌های شهری، مشروعیت نمادینی را برای کاربران شهر ایجاد می‌کند (Bhandari et al., 2010). بازآفرینی شهری به‌عنوان رویکردی نو و حمایتی برای ایجاد مکان، معنا و خاطرات مشترک در شهرها مطرح شده است (Jahanbakhsh et al., 2015). این رویکرد بر نقش حافظه در زندگی اجتماعی و فرهنگ سیاسی تأکید دارد (Rose-Redwood et al., 2008). برداشت عمومی از نتایج پروژه‌های بازآفرینی شهری در سال‌های گذشته، همراه با جابه‌جایی اجباری و ناگزیر، تضعیف حس مکان نسبت به محله را برای ساکنان به ارمغان داشته است (Vanclay, 2017; Wang et al., 2020, Pan & Cobbinah, 2023). حسی که در پی تغییرات کم‌رنگ شده و به فراموشی سپرده می‌شد.

بر نقش آن در بیان هویت‌ها، ارزش‌ها و ساختارهای اجتماعی تأکید می‌کنند (Alhajri, 2019). نظریه پردازانی چون استوارت، استراترن و ویکتور ترنر بر ویژگی‌های زیبایی‌شناختی آیین، رابطه با اشکال هنری و نقش آن در تغییرات فرهنگی تأکید داشتند. علاوه بر این، انسان‌شناسانی مانند دی مارتینو، مالینوفسکی، ون ژنپ و فورتس کارکردهای اجتماعی و فرهنگی آیین‌ها را بررسی کرده‌اند و اهمیت آن‌ها را برای انسجام جامعه و انتقال سنت‌ها در شهرها برجسته کرده‌اند. (Stephenson, 2022). در این راستا، این پژوهش قصد دارد با تکیه بر دیدگاه نوین برنامه‌ریزی، با استفاده از روش‌های خاص آینده‌نگاری برای ارتقای کیفیت محورهای آیینی، پیشران‌های مؤثر را معرفی کند. جدول ۱ تعامل میان آیین‌های جمعی و ساختار شهرها از دیدگاه نظریه پردازان مختلف را نشان می‌دهد.

روش پژوهش

روش تحقیق این پژوهش براساس روش‌های جدید آینده‌پژوهی است. به منظور کسب بینش نظری لازم و بررسی ادبیات موضوع و داده‌ها و اطلاعات موردنیاز دیگر از شیوه مطالعات اسنادی با ابزار مطالعات کتابخانه‌ای استفاده شده است. بعد از شناسایی عوامل، آنها توسط ۳۰ کارشناس و متخصص برنامه‌ریزی شهری در دو راند همسان انتخاب و با به کارگیری پویش محیطی، تحلیل اثرات متقابل / ساختاری ارزیابی شده‌اند. در این میان متغیرها و شاخص‌های کم‌اهمیت از نظر کارشناسان در مراحل بعدی حذف شده‌اند. همچنین از نرم‌افزار تخصصی آینده‌پژوهی MICMAC برای بازشناسی کارکرد محور آیینی به‌عنوان پیشران بازآفرینی شهری استفاده شده است. به‌طور کلی فرایند اجرای مدل در سه مرحله انجام می‌شود:

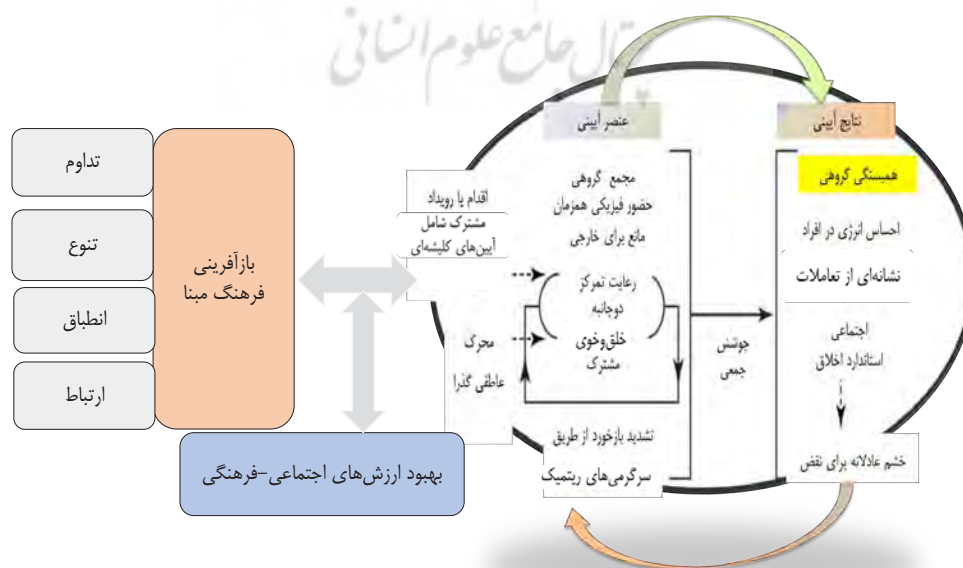
مرحله ۱: شناسایی پارامترها یا عوامل اولیه

مرحله ۲: وارد کردن عوامل و اطلاعات به نرم‌افزار MICMAC

برنامه‌های بازآفرینی شهری اغلب بر پیکربندی مجدد فیزیکی و تخریب اجتماعی تمرکز داشته و درعین حال از تأثیرات آن بر دلبستگی ساکنان به مکان غافل شده و از «لغظی پریشانی» برای توجیه اهداف اقتصادی خود استفاده می‌کنند. درحالی‌که در مطالعات اخیر، فرایند بازآفرینی شهری به‌عنوان اقدامی جامع و ساختاری در نظر گرفته شده که با هدف ارتقای کیفیت فضاهای شهری با تأکید بر ارزش‌های اجتماعی-فرهنگی بوده، که در مقابل می‌تواند وضعیت کالبدی، اقتصادی و محیطی را بهبود بخشد (Chiu et al., 2019). از این‌رو براساس تصویر ۱ تلاقی مفهوم بازآفرینی و آیین در فضاهای شهری در بهبود فرایندی ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی از طریق همبستگی گروهی، افزایش تعاملات و تشدید محرک‌های حضورپذیری از یک سو و شکل‌گیری ارتباط، تداوم، تنوع و انطباق فضایی با محورهای آیینی از سوی دیگر است (Collins, 2004).

پیشینه پژوهش

در این بخش علی‌رغم اهمیت رویکرد فرهنگی در بازآفرینی شهری و جایگاه آیین‌ها در توسعه فرهنگ و حیات اجتماعی سکونتگاه‌های انسانی و از جمله شهرها می‌توان به پژوهش‌هایی مانند لطفی (۱۳۹۰) با هدف کاربست بن‌مایه‌های فرهنگی و کنش بازآفرینی در بافت‌های درونی و هسته‌های مرکزی شهرها، ایزدی و همکاران (۱۳۹۵) با هدف کاربرد رویکرد فرهنگ‌محور به‌عنوان رویکردی یکپارچه‌نگر، تسهیل‌کننده و محرک‌های در بازآفرینی شهری و لک و حکیمیان (Lak & Hakimian, 2019) با هدف بازآفرینی فرهنگ‌محور از طریق تقویت حافظه جمعی اشاره کرد. در صورتی که همچنان مقوله پرداختن به جایگاه محورها و اماکن آیینی در فرایند بازآفرینی شهری مغفول مانده است. از طرف دیگر این رویکرد با نظریه‌پردازانی مانند دورکیم، گافمن و کالینز که در نظریه آیین مشارکت داشته و

تصویر ۱. الزامات کارکردهای آیینی به‌عنوان پیشران بازآفرینی شهری. مأخذ: Collins, 2004.

مرحله ۳: بررسی میزان و چگونگی روابط بین متغیرها.
مرحله ۴: شناسایی عوامل کلیدی (نعیمی و پورمحمدی، ۱۳۹۵، ۵۶).

(آمارنامه شهر زنجان، ۱۳۹۷). شروع مراسم آیینی از مساجد حسینیه و زینبیه اعظم بوده و سپس از محور پیاده‌راه به امامزاده سیدابراهیم (ع) شهر زنجان ختم می‌شود. این محور به‌عنوان محل تجمع و شکل‌گیری اجتماعات محلی در مراسم مذهبی شناخته شده است. تصویر ۲ قلمرو و مسیرهای حرکتی آیینی را در شهر زنجان نمایش می‌دهد.

یافته‌های پژوهش

• شناسایی معیارهای تأثیرگذار محورهای آیینی بر ارتقای منزلت مکانی

در این پژوهش برای شناسایی متغیرهای اولیه مؤثر بر بازشناسی کارکرد محور آیینی به‌عنوان پیشران فرایند بازآفرینی شهری از روش پویا محیطی از طریق گروه متخصصان استفاده شده

جدول ۱. تعامل میان آیین‌های جمعی و ساختار شهرها از دیدگاه نظریه‌پردازان. مأخذ: نگارندگان با استفاده از حبیب و همکاران، ۱۳۸۸، ۱۱۹-۱۲۱ و شیعه، ۱۳۸۹.

نظریه پرداز	دیدگاه اندیشمندان در رابطه با تعامل بین آیین‌های جمعی و ساختار شهرها	معیار استنتاجی (ویژگی آیین‌ها)
آلدروسی (1966)	از دید وی آداب دارای طبیعتی جمعی هستند و این طبیعت جمعی پایایی و ماندگاری را تضمین کرده و به این موضوع اشاره دارد که ساختمان‌های قدیمی یک شهر نقش مهمی در پیدایی آن داشته و روایت‌هایی از آن به عهده می‌گیرند (پاکزاد، ۱۳۸۶، ۳۳۸).	تداوم زمانی جمعی بودن، پایا و ماندگار، معنایی
امس راپوپورت (Rapoport, 2002)	ساختار یک مجتمع زیستی را از نظر ویژگی‌های فرهنگی موردتوجه قرار داده و معتقد است که عامل فرهنگی به‌ویژه اعتقادات مذهبی مردم، اساس ایجاد زیستگاه‌های انسانی بوده است.	نظم‌دهنده به سکونتگاه‌ها نمادین، مکان‌مند
لوپس مامفرد (1950)	شهر نوعی سازمان‌یافتگی اجتماعی در فضا است که باید آن را تولیدکننده دائم فرهنگ به‌شمار آورد (شیعه، ۱۳۸۹، ۱۳۸۹).	هویت‌بخش، منحصربه‌فرد، سرزندگی و فعالیت
کامیلوسیتیه (1889)	تحت‌تأثیر رشد طبیعی شهر قرون وسطی قرار گرفته بود، چاره کار را در بازگشت به شیوه هنری قرون وسطی پیشنهاد کرد (شیعه، ۱۳۸۹، ۱۳۸۹).	طراحی غنی
سید حسین نصر (۱۳۷۵)	سخن از سنت، سخن از اصول تبدیل‌ناپذیری با منشأ آسمانی و سخن از کاربردشان در مقاطع مختلف از زمان و مکان است (اردلان و بختیار، ۱۳۸۰، پیشگفتار).	انطباق با رویدادها و تجربه‌ها

تصویر ۲. قلمرو پژوهش (مسیر حرکت دسته‌عزاداری حسینیه و زینبیه اعظم زنجان. مأخذ: شهرداری زنجان.

در مجموع دو نوع از پراکنش تعریف شده است که به نام سیستم‌های پایدار و سیستم‌های ناپایدار معروف هستند. در سیستم‌های پایدار پراکنش متغیرها به صورت L انگلیسی است. در مقابل در سیستم‌های ناپایدار وضعیت پیچیده‌تر از سیستم‌های پایدار است. در این سیستم، متغیرها در حول محور قطری صفحه پراکنده هستند (Godet, et al., 2003). به نقل از نعیمی و پورمحمدی، ۱۳۹۵).

جدول ۲. عوامل مؤثر بر بازشناسی کارکرد محور آیینی به‌عنوان پیشران بازآفرینی شهری. مأخذ: نگارندگان.

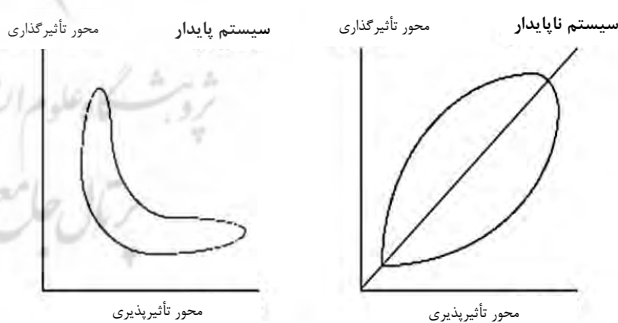
نام متغیر	طبقه‌بندی
- هماهنگی با زمینه تاریخی - حس مکان - حس زمان - پویایی و ماندگاری - پیوستگی زمان و مکان - تداوم کالبدی - تداوم زمانی	تداوم
- سرزندگی و فعالیت - تجمع پذیری - مشارکت جمعی در فضا - تنوع و گوناگونی - تعامل اجتماعی - پیوستگی فضای کالبدی و اجتماعی - سازگاری - پویایی فضا	تنوع
- انطباق با رویدادها و تجربه‌ها - انطباق با نیازها - ارتباط با مکان و تعاملات جمعی - انطباق مکان و باورها و نیت‌های انسانی - انطباق فرم با فعالیت و فرهنگ - تعامل انسان با کالبد	انطباق
- هویت بخشی - نمادین بودن - خاطره انگیزی - نقش انگیزی ذهنی - هویت بخشی متأثر از رویدادها - معنادارندگی به محیط - حس تعلق - انتظام‌گیرنده توسط مذهب و فرهنگ	ارتباط

است. در این گام از کارشناسان خواسته شد تا معیارهای اولیه مؤثر در موضوع پژوهش را در دو راند انتخاب کنند. پس از پایش متغیرها، ۲۹ متغیر طبق جدول ۲ به‌عنوان متغیرهای اولیه مؤثر بر معیارهای تأثیرگذار محورهای آیینی بر ارتقای منزلت مکانی انتخاب شده و در چهار گروه تداوم، تنوع، انطباق و ارتباط با توجه به پیشینه پژوهش طبقه‌بندی شدند.

• تحلیل کلی محیط سیستم

همان‌طور که اشاره شد در حوزه عوامل مؤثر بر وضعیت محور آیینی به‌عنوان پیشران بازآفرینی شهری ۲۹ متغیر در چهار حوزه تداوم، تنوع، انطباق و ارتباط شناسایی و با روش اثرات متقابل / ساختاری با نرم‌افزار MICMAC برای استخراج عوامل اصلی تأثیرگذار تحلیل شدند. براساس تعداد متغیرها، ابعاد ماتریس ۲۹ × ۲۹ بود که در چهار حوزه مختلف تنظیم شده است. تعداد تکرارها دو بار در نظر گرفته شد و درجه پرشدگی ماتریس ۹۵ درصد است. از مجموع ۸۱۰ رابطه قابل‌ارزیابی در این ماتریس، ۳۱ رابطه عدد صفر، ۲۹۹ رابطه عدد یک، ۳۷۳ رابطه عدد دو، ۱۳۸ رابطه عدد سه بوده است. از طرف دیگر ماتریس براساس شاخص‌های آماری با دو بار چرخش داده‌ای از مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۱۰۰ برخوردار بوده که حاکی از روابی بالای پرسشنامه و پاسخ‌های آن است. جداول ۳ و ۴ تحلیل اولیه داده‌ها و درجه مطلوبیت آنها را نشان می‌دهد.

شیوه توزیع و پراکنش متغیرها در صفحه پراکنندگی، حاکی از میزان پایداری و یا ناپایداری سیستم است. براساس تصویر ۳ در حوزه روش تحلیل اثرات متقابل / ساختاری با نرم‌افزار MICMAC

تصویر ۳. الگوی سیستم پایدار و ناپایدار. مأخذ: Godet, et al., 2003. به نقل از نعیمی و پورمحمدی، ۱۳۹۵.

جدول ۳. تحلیل اولیه داده‌های ماتریس اثرات متقابل. مأخذ: نگارندگان.

قلمرو	شاخص	ابعاد ماتریس	تعداد تکرار	تعداد صفرها	تعداد یک	تعداد دو	تعداد سه	جمع	درجه پرشدگی
محور آیینی	مقدار	۲۹	۲	۳۱	۲۹۹	۳۷۳	۱۳۸	۸۱۰	%۹۵

جدول ۴. درجه مطلوبیت و بهینه‌شدگی ماتریس. مأخذ: نگارندگان.

قلمرو	چرخش	تأثیر گذاری	تأثیر پذیری
محور آیینی	۱	%۹۵	%۹۵
	۲	%۱۰۰	%۹۹

به دست آمده است. به دلیل اینکه شیوه توزیع و پراکنش متغیرهای مؤثر متفاوت بوده؛ پراکندگی عوامل در تصویر ۴، حاکی از ناپایداری سیستم است. به همین خاطر عوامل در پنج دسته (عوامل تأثیر گذار، عوامل دو وجهی، عوامل تنظیمی، عوامل تأثیر پذیر و عوامل مستقل) قابل شناسایی هستند که در جدول ۶ تشریح شده‌اند.

• ارزیابی تأثیر گذاری و تأثیر پذیری مستقیم و غیر مستقیم متغیرها

در این بخش برای تحلیل تأثیرات متغیرها، هر کدام از روابط متغیرها توسط نرم افزار MICMAC سنجیده شده و با توجه به جدول ۵ میزان و درجه تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر

جدول ۵. میزان تأثیر مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر. مأخذ: نگارندگان.

ردیف	متغیر	اثرات غیرمستقیم		اثرات مستقیم	
		میزان تأثیر پذیری	میزان تأثیر گذاری	میزان تأثیر پذیری	میزان تأثیر گذاری
۱	همه‌نگی با زمینه تاریخی	۱۳۴۹۸۴	۱۶۰۷۱۶	۵۳	۶۴
۲	حس مکان	۱۲۲۶۱۱	۱۵۵۰۱۷	۴۸	۶۲
۳	حس زمان	۱۱۹۰۵۰	۱۱۸۳۵۴	۴۷	۴۷
۴	پویایی و ماندگاری	۱۲۴۳۱۴	۱۴۵۸۸۱	۴۹	۵۸
۵	پیوستگی زمان و مکان	۱۴۰۵۲۷	۱۱۵۵۸۸	۵۶	۴۵
۶	تداوم کالبدی	۱۲۰۸۴۳	۱۴۵۲۴۵	۴۸	۵۸
۷	تداوم زمانی	۱۱۷۲۹۹	۱۱۹۱۷۴	۴۶	۴۷
۸	سرزندگی و فعالیت	۱۲۶۲۷۷	۱۲۱۱۸۷	۵۰	۴۸
۹	تجمع پذیری	۱۲۶۴۱۰	۱۲۶۴۷۱	۵۰	۵۰
۱۰	مشارکت جمعی در فضا	۱۱۶۷۱۰	۱۲۱۰۹۳	۴۶	۴۸
۱۱	تنوع و گوناگونی	۱۱۹۱۰۴	۱۱۲۹۰۱	۴۷	۴۴
۱۲	تعامل اجتماعی	۱۲۴۵۶۰	۱۲۴۴۰۰	۴۹	۴۹
۱۳	پیوستگی فضای کالبدی و اجتماعی	۱۲۴۹۷۰	۱۳۶۹۳۳	۴۹	۵۴
۱۴	سازگاری	۱۲۴۳۶۱	۱۳۴۰۹۵	۴۹	۵۳
۱۵	پویایی فضا	۱۲۴۳۵۷	۱۳۳۱۹۷	۴۹	۵۳
۱۶	انطباق با رویدادها و تجربه‌ها	۱۳۸۱۹۴	۱۰۵۰۱۱	۵۵	۴۱
۱۷	انطباق با نیازها	۱۱۹۸۴۳	۱۱۳۸۰۳	۴۷	۴۵
۱۸	ارتباط با مکان و تعاملات جمعی	۱۳۶۱۱۲	۱۰۵۴۰۲	۵۴	۴۲
۱۹	ارتباط مکان و باورها و نیت‌های انسانی	۱۲۹۱۹۷	۱۲۱۵۶۹	۵۱	۴۸
۲۰	انطباق فرم با فعالیت و فرهنگ	۱۳۱۲۲۸	۱۱۹۲۰۱	۵۲	۴۷
۲۱	تعامل انسان با کالبد	۱۱۴۲۴۱	۱۱۷۰۲۱	۴۵	۴۶
۲۲	هویت بخشی	۱۴۵۸۲۸	۱۲۶۹۰۰	۵۸	۵۰
۲۳	نمادین بودن	۱۳۳۳۵۹	۱۲۸۸۳۸	۵۳	۵۰
۲۴	خاطره‌انگیزی	۱۲۸۹۷۲	۱۲۶۷۱۶	۵۱	۵۰
۲۵	نقش‌انگیزی ذهنی	۱۳۳۰۷۲	۱۴۲۱۳۹	۵۳	۵۶
۲۶	هویت بخشی متأثر از رویدادها	۱۳۰۱۰۸	۱۲۶۱۳۰	۵۱	۵۰
۲۷	معنادهندگی به محیط	۱۲۸۶۹۳	۱۳۸۸۴۴	۵۱	۵۵
۲۸	حس تعلق	۱۲۴۰۸۴	۱۱۰۷۶۲	۴۹	۴۴
۲۹	انتظام‌گیرنده توسط مذهب و فرهنگ	۱۳۳۵۵۰	۱۴۰۲۷۰	۵۳	۵۵
۳۰	مجموع	۱۴۵۹	۱۴۵۹	۱۴۵۹	۱۴۵۹

عمومی هستند. صحن مساجد و حسینیه‌ها و اماکن همگانی نیز از جمله قلمروهای همگانی به‌شمار می‌رود که به‌عنوان بستری برای رویدادهای آیینی-مذهبی توجهات را به خود جلب می‌کردند. گردهمایی افراد به‌واسطه اعتقادات مشترک در محورهای آیینی، تجلی خاصی به برگزاری رویدادهای محلی، ملی و بین‌المللی داده است. نمی‌توان برای تمامی رویدادهای شهری و مردمی معنایی یکسان قائل شد، بلکه می‌توان گفت که جملگی آنها به جایگاه تاریخی و فرهنگی خود سخت وابسته‌اند و با تکیه بر تمامی قراردادهای اندیشگی جامعه پدید آمده‌اند. با توجه به زوال، فرسودگی و پژمردگی فضای محور آیینی انتظار می‌رود تقویت کارکردها سبب رونق دوباره فضاها شود. براساس چنین رویکردی این پژوهش با اتکا بر یافته‌های گذشته مبنی بر کارکرد یا فرایند اجتماعی بودن آیین‌ها در فضا معتقد است که همبستگی فضا و افراد در گرو انطباق یا سازگاری با ساختار معین است. به‌عبارتی آیین‌ها در فرایند اجتماعی براساس فعالیت‌ها و رخدادها ساختار یافته تولید و در مرحله کارکردی نتایج و اثرات لازم را در فضا فراهم می‌کنند.

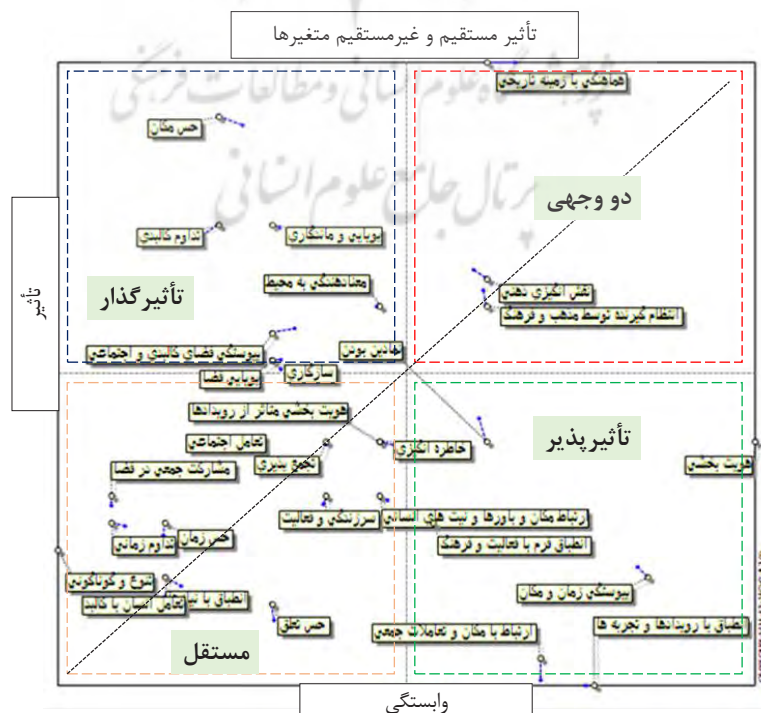
• انتخاب نهایی عوامل کلیدی مؤثر بر بازشناسی کارکرد محورهای آیینی در بازآفرینی شهری

همان‌طور که در بالا نشان داده شد، ابتدا به شناسایی معیارهای تأثیرگذار محورهای آیینی بر بازآفرینی در چارچوب آینده‌نگاری به تحلیل کلی محیط سیستم پرداخته شد که طبق نتایج به‌دست آمده، ۲۹ عامل در مرحله نخست شناسایی و میزان و چگونگی تأثیرگذاری این عوامل بر یکدیگر با توجه به روش مستقیم و غیرمستقیم و در نهایت از میان ۲۹ عامل بررسی شده، ۱۰ عامل اصلی به‌عنوان عوامل کلیدی مؤثر انتخاب شده‌اند که همه عوامل در هر دو روش مستقیم و غیرمستقیم تکرار شده‌اند (تصویر ۵). جدول ۷ عوامل کلیدی مؤثر در بازشناسی کارکرد محورهای آیینی در بازآفرینی شهری در روش مستقیم و غیرمستقیم نمایش می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

فضاهای هویت‌بخش و مهم شهر به‌واسطه برگزاری مراسم‌های آیینی و ملی، محل شکل‌گیری حافظه‌های جمعی و همبستگی جدول ۶. نحوه توزیع متغیرها براساس طبقه‌بندی آنها. مأخذ: نگارندگان.

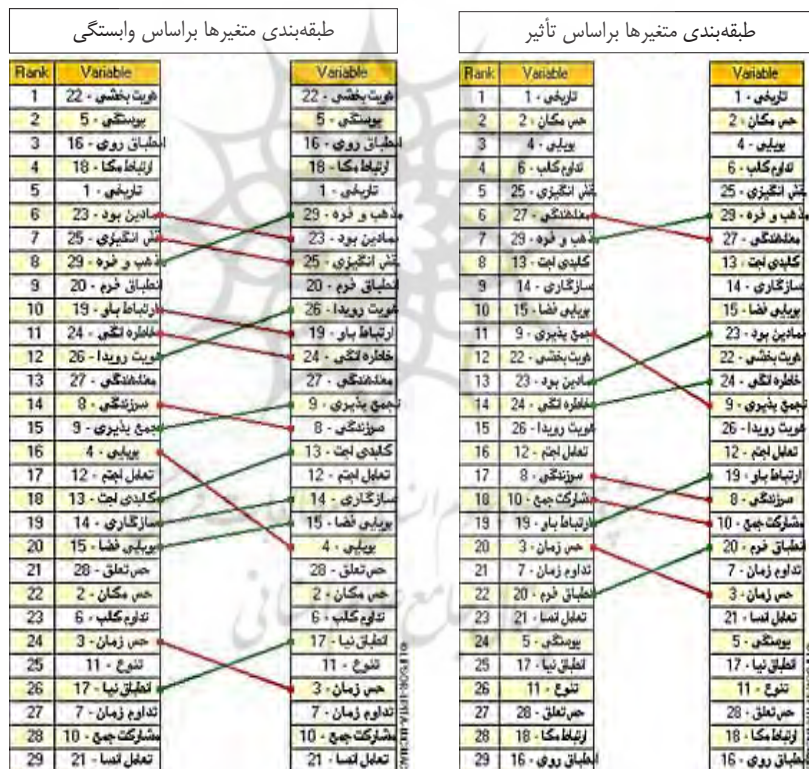
متغیر	طبقه‌بندی
حس مکان، تداوم کالبدی، پویایی و ماندگاری، معنادارندگی به محیط، پویایی فضا، پیوستگی فضای کالبدی و اجتماعی، سازگاری	عوامل تأثیرگذار
نقش‌انگیزی ذهنی، انتظام‌گیرنده توسط مذهب و فرهنگ، هماهنگی با زمینه تاریخی	عوامل دو وجهی
هویت‌بخشی، نمادین بودن، پیوستگی زمان و مکان، انطباق با رویدادها و تجربه‌ها، ارتباط با مکان و تعاملات جمعی، انطباق فرم با فعالیت و فرهنگ	عوامل تأثیرپذیر
حس تعلق، انطباق با نیاز، تعامل انسان با کالبد، تنوع و گوناگونی، حس زمان، تداوم زمانی، سرزندگی و فعالیت، ارتباط مکان با باورها و فعالیت‌های انسانی، خاطره‌انگیزی، تجمع‌پذیری، تعامل اجتماعی، مشارکت جمعی در فضا، هویت‌بخشی متأثر از رویدادها	عوامل مستقل

تصویر ۴. پراکنش متغیرها در پلان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری. مأخذ: نگارندگان برگرفته از محاسبات نرم‌افزاری.

جدول ۷. عوامل کلیدی مؤثر بر بازشناسی کارکرد محورهای آیینی در بازآفرینی شهری. مأخذ: نگارندگان.

رتبه به دست آمده	امتیاز نهایی به دست آمده		متغیر	قلمرو
	تأثیرگذاری غیرمستقیم	تأثیرگذاری مستقیم		
۱	۱	۴۳۵	۴۳۸	هماهنگی با زمینه تاریخی
۲	۲	۴۱۹	۴۲۴	حس مکان
۳	۳	۳۹۵	۳۹۷	پویایی و ماندگاری
۴	۴	۳۹۳	۳۹۷	تداوم کالبدی
۵	۵	۳۸۴	۳۸۳	نقش انگیزی ذهنی
۷	۶	۳۷۹	۳۷۶	معنادهدنگی به محیط
۶	۷	۳۷۵	۳۷۶	انتظام گیرنده از مذهب و فرهنگ
۸	۸	۳۷۰	۳۷۰	پیوستگی کالبدی- اجتماعی
۹	۹	۳۶۳	۳۶۳	سازگاری
۱۰	۱۰	۳۶۰	۳۶۳	پویایی فضا

تصویر ۵. طبقه بندی تأثیر مستقیم و غیرمستقیم عوامل مؤثر بر بازشناسی کارکرد محورهای آیینی در بازآفرینی شهری. مأخذ: نگارندگان برگرفته از محاسبات نرم افزاری.

همان طور که نتایج این تحقیق با مطالعات لطفی (۱۳۹۰)، مینی بر تداوم زمینه تاریخی با ترکیب محتوا و کارکرد در فضا به عنوان معیار تأثیرگذار محورهای آیینی، اهری (۱۳۹۴)، مینی بر انتظام گیرنده از مذهب به عنوان مهمترین مراسم های اجتماعی، نقش اساسی در زندگی اجتماعی و معنایی فضا، ایزدی و همکاران (۱۳۹۵)، مینی بر رویکرد فرهنگ محور محرکه بازآفرینی شهری، ابرقویی و همکاران (۱۳۹۷)، مینی بر ماهیت جمعی و آیینی به عنوان الگوهای شکلی مشابه مناظر آیینی در شهرهای ایرانی، لک و حکیمیان

از این رو معتقدیم که کارکرد محورهای آیینی به سبب کیفی و فرهنگ مبنابودنشان می توانند پیشران فرایند بازآفرینی فضاها تلقی شده و احساس همبستگی و منزلت مکانی را بیشتر از سایر کارکردها نمایش دهند. از این رو کارکردهای آیینی به عنوان محرک و ارزش های مشترک تلقی می شوند که افراد جامعه را به واسطه مراسم ها و آیین های ملی و مذهبی به فضاهای شهری می کشانند. از طرف دیگر محورهای آیینی به تناسب محتوای کالبدی و کارکردی خود در تقویت و ارتقای همبستگی اجتماعی اثرات به سزایی دارند.

اعظم زنجان با انتظام از مذهب و فرهنگ و هماهنگی با زمینه تاریخی. افزایش حضورپذیری و ارتقای حس شهروندی با برگزاری جشن‌های ملی و فرهنگی رویدادمحور با توجه به فضای سبزه‌میدان برای تجمع جمعیت و شکل‌گیری تعاملات اجتماعی. -رفع تداخل پیاده و سواره در میدان انقلاب با کف‌سازی مصالح دارای طرح و رنگ متمایز از سایر معابر جهت نقش‌انگیزی ذهنی.

تعارض منافع

نگارندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است.

فهرست

- ابرقویی فرد، حمیده؛ صابونچی، پریچهر، و فرزین، احمدعلی. (۱۳۹۷). بازخوانی نقش مناظر آیینی در هویت‌بخشی به شهرهای ایرانی. *باغ نظر*، ۱۵(۶۵)، ۵-۱۲. <https://doi.org/10.22034/bagh.2018.74072>
- اردلان، نادر و بختیار، لاله. (۱۳۸۰). حس وحدت (ترجمه حمیدشاهرخ). خاک.
- اهری، زهرا. (۱۳۹۴). شناسایی ساختار ثانویه شهر ایرانی در دوره قاجاریه. *هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی*، ۲۰(۲)، ۲۳-۳۴. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2015.56715>
- ایزدی، پگاه؛ هادیانی، زهره؛ حاجی‌نژاد، علی، و قادری، جعفر. (۱۳۹۵). واکاوی زمینه‌های تحقق‌پذیری رویکرد بازآفرینی شهری فرهنگ‌محور (بافت تاریخی- فرهنگی شر شیراز). *جغرافیا*، ۱۴ (دوره جدید)، ۴۶۱-۴۸۲.
- آمارنامه شهری زنجان. (۱۳۹۷). فصل سوم: مدیریت شهری، مدیریت برنامه‌ریزی و توسعه. شهرداری زنجان، ۳۹-۸۴.
- پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۶). *سیراندیشه‌ها در شهرسازی*. وزارت مسکن و شهرسازی، شرکت عمران شهرهای جدید.
- حبیب، فرح؛ کریمی، نوشین و کریمی، نسیم. (۱۳۸۸). رویکردی تحلیلی به تعامل بین آیین‌های جمعی و ساختار کالبدی شهرهای سنتی ایران (نمونه‌موردی: شهر زنجان). *هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی*، ۱(۳۹)، ۱۱۷-۱۲۶. https://jfaup.ut.ac.ir/article_68326.html
- شکور، علی؛ عبدالعزیز، فرد، علیرضا و خورشیدی، راضیه. (۱۳۹۷). نقش ساختار کالبدی بر شکل‌گیری همبستگی اجتماعی در محلات شهری (نمونه‌موردی: محله قصر دشت شیراز). *پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۹(۳۳)، ۴۹-۶۲. https://jupm.marvdasht.iau.ir/article_2894.html
- شیعه، اسماعیل. (۱۳۸۹). *مقدمه‌ای بر مبانی برنامه‌ریزی شهری*. دانشگاه علم و صنعت ایران.
- لطفی، سهند. (۱۳۹۰). بازآفرینی شهری فرهنگ‌مبنا: تأملی بر بن‌مایه‌های فرهنگی و کنش بازآفرینی. *هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی*، ۳(۴۵)، ۴۹-۶۲. https://jfaup.ut.ac.ir/article_24684.html
- لطفی، سهند؛ شعله، مهسا؛ حاجی‌پور، خلیل؛ جنگجو، سینا و فلاح منشادی، افروز. (۱۴۰۱). *بازآفرینی رویدادمدار در بازپیوند استخوان‌بندی شهرهای تاریخی (مورد پژوهی: ساختار هم‌پیوند شیراز تاریخی)*. جغرافیا و توسعه فضای شهری.
- معینی، سیدمحمود؛ جلیلی، محمدرضا و غیاثوند، مهسا. (۱۳۹۳). فضاهای شهری و ایجاد حس همبستگی اجتماعی و تأثیر آن بر بناهای مسکونی. *اولین همایش ملی معماری مسکونی*، ملایر. <https://civilica.com/doc/346633>
- نعیمی، کیومرث و پورمحمدی، محمدرضا. (۱۳۹۵). شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر وضعیت آینده سکونتگاه‌های فرودست شهری سندج با تأکید بر آینده‌پژوهی. *مطالعات شهری*، ۵(۲۰)، ۵۳-۶۴. https://urbstudies.uok.ac.ir/article_40902.html?lang=fa
- Alhajri, K. (2019). *Ritual and drama*. *Вісник Київського*

(Lak & Hakimian, 2019)، مبنی بر تداوم و بازتولید محورهای آیینی در گروه تقویت ویژگی‌های حافظه جمعی در فضاهای شهری، چهاردولی و سجادزاده (Chahardowli & Sajadzadeh, 2022)، مبنی بر شکل‌پذیری رویکرد اقتصاد گردشگری محور در فضاهای شهری در گروه بازآفرینی بافت‌های تاریخی و باارزش فرهنگی، معینی و همکاران (۱۳۹۳)، مبنی بر تأثیر همبستگی اجتماعی بر افزایش حس مکان، شکور و همکاران (۱۳۹۷)، مبنی بر نقش ساختار کالبدی بر شکل‌گیری همبستگی اجتماعی در فضاهای شهری، همسو است. از طرف دیگر با تأسی از نتایج گذشتگان مبنی بر کارکردی یا فرایند اجتماعی بودن آیین‌ها در فضا، معتقد است که همبستگی فضا و افراد در گروه انطباق یا سازگاری با ساختار معین است. به عبارتی آیین‌ها در فرایند اجتماعی براساس فعالیت‌ها و رخدادهای ساختاریافته تولید و در مرحله کارکردی نتایج و اثرات لازم را در فضا فراهم می‌کنند. از این‌رو با توجه به اثرات مثبت آیین‌های جمعی از یک سو و مشکلات بافت قدیم و ارزشمند از سوی دیگر، می‌توان به آن‌ها به‌عنوان یک پتانسیل در شهر نگریست و با بسترسازی و اجرا و تقویت اثرات منبث از آن در راستای بازآفرینی و بهسازی کالبدی و عملکردی بافت قدیم شهر بهره جست.

این پژوهش با تکیه بر ادبیات تجسم معنا، خاطرات و تعاملات جمعی آیینی و ملی محور حسینه و زینبیه اعظم تا امامزاده سیدابراهیم (ع) شهر زنجان را بررسی کرده است. علیرغم اینکه مراسم‌های آیینی و ملی عموماً حول این محورها شکل گرفته‌اند و به مرور زمان، توسعه و گسترش شهرها در اطراف این مسیرها بوده، توجهات لازم را جهت احیا و بهسازی نیازمند هستند. همان‌طور که انتظار می‌رفت کارکرد محورهای آیینی به‌واسطه متن تاریخی، تقویت همبستگی افراد با محیط، معنادارندگی و شکل‌بخشی ذهنی، بهبودی کیفیت کالبدی و شکل‌دهنده رفتارهای جمعی و... در بازآفرینی محور مورد مطالعه مؤثر است. بدین ترتیب مهمترین عوامل مؤثر در بازشناسی کارکرد محورهای آیینی عبارتند از هماهنگی با زمینه تاریخی، حس مکان، پویایی و ماندگاری، تداوم کالبدی، نقش‌انگیزی ذهنی، معنادارندگی به محیط، انتظام‌گیرنده از مذهب و فرهنگ، پیوستگی کالبدی- اجتماعی، سازگاری و پویایی فضا.

پیشنهادات پژوهشی

-تخصیص اعتبار نگهداری و ترمیم بناهای منحصر به فرد تاریخی و فرهنگی با هویت جهانی و ملی از محل برگزاری مراسم آیینی زینبیه و حسینه اعظم زنجان.

-تشکیل مدیریت یکپارچه از طریق شورایی محلات و ارگان‌های مرتبط چون شهرداری، هیات امناء، شورای ترافیک، میراث فرهنگی و... برای شفافیت و اطلاع‌رسانی، نظارت، هماهنگی و مدیریت.

-تهیه طرح جامع کارکردهای آیینی با محوریت زینبیه و حسینه

національного університету культури і мистецтв. *Серія: Сценічне мистецтво*, 2(1), 8-26. <https://doi.org/10.31866/2616-759x.2.1.2019.170745>

- Bhandari, R. B., Okada, N., Yokomatsu, M., & Ikeo, H. (2010). Analyzing urban rituals with reference to development of social capital for disaster resilience. In *2010 IEEE International Conference on Systems, Man and Cybernetics* (pp. 3477-3482). IEEE. <https://doi.org/10.1109/icsmc.2010.5642437>
- Campbell, J., & Moyers, B. (2010). *Mitolojinin Gücü* (Z. Yaman, Trans.). MediaCat Kitapları. [in Turkish]
- Chahardowli, M., & Sajadzadeh, H. (2022). A strategic development model for regeneration of urban historical cores: A case study of the historical fabric of Hamedan City. *Land Use Policy*, 114, 105993. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2022.105993>
- Chiu, Y. H., Lee, M. S., & Wang, J. W. (2019). Culture-led urban regeneration strategy: An evaluation of the management strategies and performance of urban regeneration stations in Taipei City. *Habitat International*, 86, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2019.01.003>
- Collins, R. (2004). Rituals of solidarity and security in the wake of terrorist attack. *Sociological Theory*, 22(1), 53-87. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9558.2004.00204.x>
- Gamba, F., & Cattacin, S. (2021). Urbans rituals as spaces of memory and belonging: A Geneva case study. *City, Culture and Society*, 24, 100385. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2021.100385>
- Hertz, E., & Cattacin, S. (2015). Traditions vivantes dans l'espace urbain: Une provocation? In Bundesamt für Kultur, Schw., & Akademie der Geistes- und Sozialwissenschaft (Eds.), *Lebendige Traditionen in der urbanen Gesellschaft* (pp. 33-40). Baden. <https://doi.org/10.1234/traditions-vivantes>
- Jahanbakhsh, H., Koumleh, M. H., & Alambaz, F. S. (2015). Methods and techniques in using collective memory in urban design: Achieving social sustainability in urban environments. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Bilimleri Dergisi (CSJ)*, 36, 13.
- Lak, A., & Hakimian, P. (2019). Collective memory and urban regeneration in urban spaces: Reproducing memories in Baharestan Square, city of Tehran, Iran. *City, Culture and Society*, 18, 100290. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2019.100290>
- Mehanna, W. A. E. H., & Mehanna, W. A. E. H. (2019). Urban renewal for traditional commercial streets at the historical centers of cities. *Alexandria Engineering Journal*, 58(4), 1127-1143. <https://doi.org/10.1016/j.aej.2019.09.015>

- Meşeci, F. (2007). *Cumhuriyet sonrası Türk eğitim sisteminde ritüeller: Kuramsal bir çalışma* [Doctoral dissertation, Marmara University]. Ulusal Tez Merkezi. [in Turkish] <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=7H7bfIKTA2HN3civrqqXMJg&no=H9g65oC52KINNJ8EcOMHrw>
- Mirzakhani, A., Turró, M., & Jalilisdabad, S. (2021). Key stakeholders and operation processes in the regeneration of historical urban fabrics in Iran. *Cities*, 118, 103362. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103362>
- Noring, L. (2019). Public asset corporation: A new vehicle for urban regeneration and infrastructure finance. *Cities*, 88, 125-135. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.01.002>
- Pan, Y., & Cobbinah, P. B. (2023). Embedding place attachment: Residents' lived experiences of urban regeneration in Zhuanghe, China. *Habitat International*, 135, 102796. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2023.102796>
- Quantz, R. A., & Magolda, P. M. (1997). Nonrational classroom performance: Ritual as an aspect of action. *The Urban Review*, 29(4), 221-238. <https://doi.org/10.1023/A:1024692515178>
- Rapoport, A. (1994). Spatial Organization and the Built Environment. In T. Ingold (Ed.), *Companion Encyclopedia of Anthropology: Humanity, Culture and Social Life* (pp. 460-502). Routledge.
- Rose-Redwood, R., Alderman, D., & Azaryahu, M. (2008). Collective memory and the politics of urban space: An introduction. *GeoJournal*, 73(3), 161-164. <https://doi.org/10.1007/s10708-008-9201-5>
- Stephenson, B. (2022). Ritual. In *Oxford Research Encyclopedia of Religion*. Oxford University press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199340378.013.923>
- Uğuz, E. (2008). *Transformation of collective memory in the case of Ankara Atatürk Boulevard* [Master's thesis, Middle East Technical University]. METU. <http://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12610193/index.pdf>
- Vanclay, F. (2017). Project-induced displacement and resettlement: From impoverishment risks to an opportunity for development? *Impact Assessment and Project Appraisal*, 35(1), 3-21. <https://doi.org/10.1080/14615517.2017.1278671>
- Wang, Y., Feng, Y., Han, Q., Zuo, J., & Rameezdeen, R. (2020). Perceived discrimination of displaced people in development-induced displacement and resettlement: The role of integration. *Cities*, 101, 102692. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102692>

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Bagh-e Nazar Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله:

مرتضوی، سیده سارا؛ عندلیب، علیرضا؛ احمدیان، رضا و طلاچیان، مرتضی. (۱۴۰۳). بازشناسی کارکرد محور آیینی به عنوان پیشران بازآفرینی شهری فرهنگ‌مبنا (نمونه‌موردی: محور زینبیه و حسینیه اعظم تا امامزاده سیدابراهیم(ع) شهر زنجان). *باغ نظر*, ۲۱(۱۳۷), ۵۱-۶۰.

DOI:10.22034/BAGH.2024.431283.5520

URL: https://www.bagh-sj.com/article_206652.html

